

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Informācija medijiem

Rīgā, 2019. gada 17. aprīlī

Valsts kontrolieres un tiesībsarga paziņojums par situāciju ārpusģimenes aprūpē un par nepieciešamību nekavējoties to mainīt

Valsts kontrole un tiesībsargs ir neatkarīgas institūcijas ar atšķirīgiem mandātiem un izpētes metodēm. Tomēr savstarpēji neatkarīgi veiktā ārpusģimenes aprūpes sistēmas efektivitātes izpētē abas institūcijas ir nonākušas pie līdzīgiem secinājumiem. Neraugoties uz tiesībsarga iepriekš norādītajām nepilnībām ārpusģimenes aprūpes sistēmā, arī Valsts kontrole veiktajā revīzijā secina, ka amatpersonas, kuru galvenais pienākums ir rūpēties, lai bez vecāku gādības palikušie bērni nekļūtu par "otrās šķiras cilvēkiem", bet varētu realizēt savu personības potenciālu līdzvērtīgi ģimenēs dzimušiem un augušiem bērniem, ne vienmēr savus darba pienākumus veic godprātīgi un pieļauj situācijas, kad netiek ievērots likums.

Abu institūciju secinājumi pierāda, ka bezdarbību un nolaidību nav iespējams noslēpt, jo atbildīgie ir identificējami. Nereti tiek vainota sistēma, taču sistēmu veido konkrēti cilvēki, lēmumus pieņem konkrētas amatpersonas. Sistēma nav kaut kas abstrakts, tā ir atbildīgo amatpersonu rīcības vai bezdarbības sekas.

Fakti par pašreizējo situāciju ārpusģimenes aprūpes sistēmā no Valsts kontroles revīzijas ziņojuma, kas sakrīt ar tiesībsarga konstatēto:

- sociālais darbs ar ģimeni, kurai ir grūtības bērna aprūpē, tiek uzsākts novēloti, trūkst preventīvas rīcības;
- sociālais darbs nav efektīvs – nav speciālistu, nav nepieciešamo pakalpojumu;
- tā rezultātā bērns tiek šķirts no ģimenes un bērna interesēm neatbilstoša rīcība turpinās. Arvien pastāv prakse bez vecāku gādības palikušiem bērniem primāri aprūpi nodrošināt bērnunamā, neveicot darbības potenciālā aizbildņa vai audžuģimenes atrašanai;
- ja tiek meklēts aizbildnis, tad tikai starp bērna tuvākajiem radniekiem (vecvecākiem vai vecāku brāļiem un māsām), gandrīz nekad starp attālākajiem radniekiem, bet 50% gadījumu lietās vispār nav atrodamā informācija, ka potenciālais aizbildnis ir uzrunāts;
- joprojām nav aizbildņu reģistra, kurā tiktu uzkrāta informācija par personām, kas ir ieguvušas aizbildņa statusu, bet vēl nav uzņēmušas ģimenē bērnu;
- arvien ir nepietiekams audžuģimeņu skaits;
- pašvaldības joprojām izvēlas bērnus ievietot bērnunamā citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, arī lielā attālumā no bērna dzīvesvietas un tuviniekiem, tajā skaitā vienas ģimenes bērnus šķir un ievieto dažādos

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

bērnunamos: bērnus līdz divu gadu vecumam vai bērnus ar invaliditāti – valsts bērnunamos, jo šiem bērniem pakalpojumu nodrošina valsts, bet pārējos – pašvaldības bērnunamā vai bērnunamā, ar kuru pašvaldībai ir noslēgts līgums.

- bāriņtiesu veiktā aizbildņu, audžuģimeņu un bērnunamu uzraudzība ir formāla, jo tā lielākoties aptver tikai sadzīves apstākļu pārbaudi – vai mājoklis ir tīrs, vai bērnam ir gulta, skapis, vai ir ēdiens u.c. Netiek iegūts bērna viedoklis, kā arī netiek noskaidroti pārējie bērna pilnvērtīgai attīstībai nozīmīgie jautājumi – kā tiek ievērotas bērna tiesības uz veselības aprūpi, izglītību, fizisko un emocionālo attīstību, brīvā laika pavadīšanu, mantiskās intereses, kā arī saskarsmes tiesības ar vecākiem un citiem tuviniekiem;
- sociālās rehabilitācijas plāni bērnunamos ir formāli;
- joprojām bērnunami, aizbildņi un audžuvecāki ievieto bērnus internātskolās ar dzīvošanu internātā pat citas pašvaldības administratīvajā teritorijā;
- valsts izveidotā ārpusģimenes aprūpes joma netiek pietiekami uzraudzīta.

Iepriekš minētais skaidri liecina par situācijas neizpratni un tiesisko nihilismu, kas var novest un arī noved pie neatgriezeniskām, pat smagām sekām bez vecāku gādības palikušajiem bērniem. Turklāt ar izpratnes veicināšanu vien pozitīvas pārmaiņas nav iespējamās, ir nepieciešama bērnu tiesību aizsardzības sistēmas reforma.

Valsts kontrole un tiesībsargs vienprātīgi uzskata, ka esošā bērnu tiesību aizsardzības sistēma un ārpusģimenes aprūpes sistēma ir jāreformē. Pašreizējais bāriņtiesu padotības modelis pašvaldībām nav pierādījis savu efektivitāti bērnu tiesību aizsardzībā. Vienlaikus skaidri redzama arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas neefektīvā uzraudzība pār bāriņtiesu darbu un Labklājības ministrijas neefektīvā uzraudzība pār sociālo pakalpojumu sniedzējiem.

Uzskatām, ka valstij ir jāpieņem izšķirīgi lēmumi un jāspēr nozīmīgi soļi bērnu tiesību aizsardzības sistēmas reformēšanā un šī reforma vairs nav atliekama. Nav pieļaujams, ka tiek turpināta bērnu likteņu kropļošana. Tādēļ aicinām valdību uzsākt bērnu tiesību aizsardzības sistēmas reformu!

Elita Krūmiņa
valsts kontroliere

Juris Jansons
tiesībsargs

Papildu informācija:

Līga Krapāne

*Sabiedrisko attiecību un iekšējās komunikācijas
daļas vadītāja*

Tālr.: 67017671, e-pasts: liga.krapane@lrvk.gov.lv